

Escola obradoiro “A Xuventude II” de Cambados

XOSÉ M. MALHEIRO GUTIÉRREZ

O Programa de Escolas Taller e Casas de Oficios iniciou a súa andadura no ano 1985 baixo a dirección e control do Instituto Nacional de Empleo como unha medida de fomento do emprego xuvenil a través da formación en alternancia con traballo e a práctica profesional en actividades relacionadas coa rehabilitación do Patrimonio Histórico Artístico, do medio ambiente, do contorno urbano e a recuperación de oficios artesanais. Logo da súa andaina ó longo de máis de 12 anos, ven de desembarcar na Consellería de Familia, Promoción do Emprego, Muller e Xuventude ó abeiro da transferencia das políticas activas de emprego realizada desde a Administración central. Unha mostra da experiencia desenvolvida por este Programa antes de ser transferido á Xunta de Galicia é a que se desenvolveu na Escola Obradoiro “A Xuventude II” ó longo dos anos 1996 e 1997. Trátase dun Centro cofinanciado entre o INEM e o Concello de Cambados. Estivo integrado por un total de 57 persoas, entre equipo directivo, profesores e alumnado. Nas súas aulas e talleres, un total de 45 mozos e mozas tiveron a oportunidade de formarse en tres especialidades: a construción (albanelería-cantería), a carpintería e a axuda a domicilio.

Obxectivos

Os obxectivos que se intentaron acadar pódense resumir, dunha banda, na súa formación como especialistas en profesións demandadas polo mercado de traballo da comarca do Salnés. Por outro lado, na integración e inserción profesional dun colectivo de xoves en paro, cun baixo nivel académico como resultado, na meirande parte dos casos, do fracaso escolar e carentes de experiencia laboral específica. En terceiro lugar, o fomento de iniciativas empresariais de autoemprego dando prioridade ás experiencias insertas no marco da economía social. Por últi-

mo, a promoción e difusión das tarefas de rehabilitación e conservación do Patrimonio, a fin de lograr un mellor coñecemento do mesmo pola sociedade, e implicando ó sector máis xoven e dinámico a través da súa participación activa.

A Escola Obradoiro “A Xuventude II”, centra as súas actividades en dous ámbitos específicos. Dunha banda, a recuperación e rehabilitación dun edificio de titularidade municipal que terá como destino un Museo Etnográfico comarcal para o estudo e tratamento etnolóxico das dúas manifestacións paradigmáticas do Salnés: o mar e o viño. Doutra banda,

1.- *Elaboración dun proxecto persoal.*

a realización dunha experiencia novedosa, tanto no que se refire ó seu planteamento dentro da Formación Ocupacional, como a súa aplicación práctica e conseguinte repercusión social: o Servicio de Axuda a Domicilio.

Equipo responsable da formación

Estivo formado por un grupo de profesionais procedentes de diferentes ámbitos. Todos eles aportaron a súa experiencia a prol da formación e cualificación dos alumnos-traballadores, participando de xeito efectivo nun proxecto complexo, onde foi necesario conxugar as necesidades formativas dun Centro de ensino, cunha serie de esixencias enmarcadas dentro da normativa laboral vixente para calquera empresa, xa que tódolos

integrantes formaban unha plantilla de traballadores asalariados, contratados polo Concello de Cambados. Integraban o equipo:

Director. Licenciado en Pedagogía.

Titora. Profesora de EXB e licenciada en Historia.

Mestre carpinteiro. Responsable do Módulo de Carpintería.

Mestre canteiro. Responsable da área de cantería no módulo de Construcción.

Mestre albanel. Responsable da súa área no Módulo de Construcción.

Asistente Social. Responsable da súa área no Módulo de Axuda a Domicilio.

Auxiliar de Clínica. Responsable da súa área no Módulo de axuda a Domicilio.

Profesora de EXB, responsable da Educación Compensatoria.

Delineante. Encargado de impartir coñecementos de Deseño, Debuxo Técnico e elaboración de proxectos.

Graduado Social. Encargado da área de Xestión Empresarial.

Mestre artesán. Responsable das actividades de Talla e Modelado.

Auxiliar Administrativo, atendendo os labores de administración.

Ademais deste Cadro, colabora asemade un arquitecto como responsable do planteamento da obra de rehabilitación.

Destinatarios da formación

O conxunto do alumnado está formado por mozos e mozas provenientes dos concellos de Cambados, Ribadumia, Meaño e O Grove. Todos eles menores de 25 anos, na procura do seu primeiro emprego, carentes por tanto de experiencia e cualificación profesional. Deles, case a metade incorporouse ó centro sen teren acadado con anterioridade a titulación académica mínima, é dicir, o Graduado Escolar.

Posuían unha dobre categoría. Por un lado, como alumnos dun Centro de formación; por outro, traballadores dunha empresa, e polo tanto, suxeitos á normativa laboral con tódalas súas esixencias¹.

Metodoloxía da Formación aplicada na Escola Obradoiro

Considerando que os destinatarios do Proxecto fan ser xoves entre 16 e 25 anos provenientes nunha alta porcentaxe do fracaso escolar, caracterizados pola falla de motivación, e polo tanto, de implicación na proposta formativa, pareceunos

Parece necesario un novo planteamento que nos axude a recuperar para o mundo laboral a aqueles que, sen dúbida, terían sido igualmente brillantes, pero careceron da oportunidade de poder demostralo

oportuno poñer énfase nunha metodoloxía eminentemente práctica, na que pasasen a meirande parte do tempo nos talleres, realizando actividades manuais relacionadas coa especialidade na que se fan formar. Intentamos, así, rachar co esquema tradicional de aprendizaxe, onde existe un desequilibrio manifesto entre os contidos teóricos e as actividades prácticas, en detrimento destas últimas.

Cando se está a constatar que a recepción pasiva de contidos dentro dun espazo pechado crea estados de inhibición e abandono paulatino que, xunto con outros factores, van facer que os alumnos acaben por desembocar no fracaso académico, parece necesario un novo planteamento que nos axude a recuperar para o mundo laboral a aqueles que, sen dúbida, terían sido igualmente brillantes, pero careceron da oportunidade de poder demostralo. Deste xeito, intentamos conseguir que os nosos alumnos fosen igualmente brillantes... carpinteiros, ebanistas, ou canteiros participando de maneira activa no seu proceso de aprendizaxe.

En función dos intereses dos alumnos

Cando se iniciou o Proxecto da Escola Obradoiro e se comprobou que o número de participantes que non rematara a escolaridade básica chegaba ó 45% e o resto completábase cos descolgados do BUP ou a FP, aparentemente, ía resultar difícil unha intervención con garantía de éxito. De no ser así, era lóxico pensar que os nosos alumnos estarían seguindo os itinerarios das diferen-

tes oportunidades académicas, camiño mesmo da Universidade. Sen embargo, malia ter que afrontar un nivel ínfimo de motivación inicial cara á oferta planteada, o contacto directo coa actividade práctica, a prudente cantidade de horas teóricas na aula e a promoción da creatividade individual a medida que se fan realizando progresos no dominio das habilidades manuais, fixo que foran eles os que, ó final, marcasen o ritmo do seu proceso coas progresivas demandas.

Inmediatez teoría-práctica

Os alumnos da escola Obradoiro inician unha xornada lectiva de oito horas cunha sesión teórica da respectiva especialidade e outra de actividade complementaria –Debuxo, Talla, Modelado, Xestión Empresarial, Educación Compensatoria–, como resultado dunha planificación semestral e dunha programación mensual na que interveñen a Dirección, a Titoría e o profesorado. Na clase teórica trátase o tema que, de seguido, se vai abordar de xeito práctico nos talleres ou na obra que están a realizar. Deste modo, a planificación dos contidos teóricos está estreitamente vencellada á execución das actividades prácticas. Por isto, na súa distribución dentro do programa formativo tense moi en conta o proceso que seguen as diferentes tarefas na obra, a fin de que poida darse unha inmediatez na aplicación práctica de aqueles.

A planificación dos contidos teóricos está estreitamente vencellada á execución das actividades prácticas

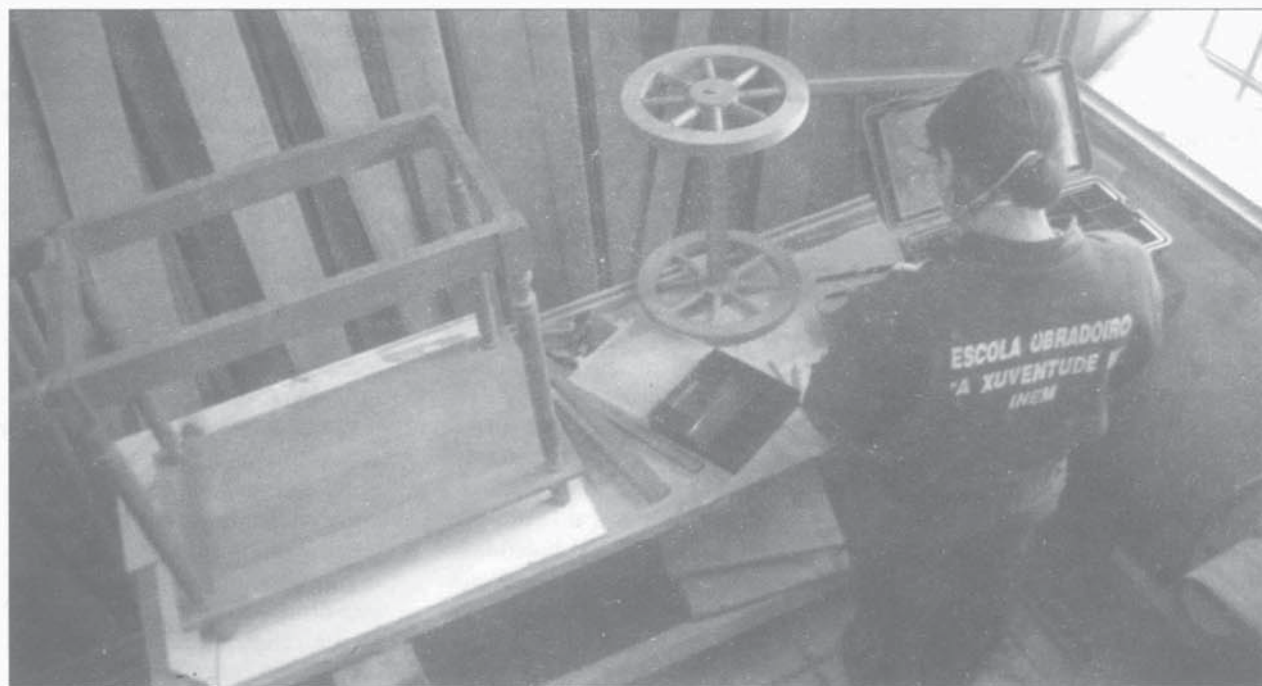
Rendibilidade inmediata do esforzo

Cómpriu non deixar de lado unha cuestión fundamental dentro do noso planteamento da Formación. Tiña que ver coa rendibilidade inmediata do esforzo aplicado polo alumno. Para isto, ocupámonos de que cada proceso de transformación dos diferentes materiais utilizados para a elaboración dos traballos tivese unha aplicación útil inmediata. deste xeito, vese compensado o esforzo, incrementase a autoestima e síntese útil realizando unha determinada tarefa. A maior autoestima, meirande seguridade persoal, meirande motivación e maior produtividade, cuestión esta última na que reparará atentamente calquera empresario interesado na súa contratación.

Neste sentido, pareceunos oportuno que, tanto en Construción como en Carpintería, logo de ter acadado unhas habilidades básicas –o que ocorreu ó cabo do primeiro mes–, cada alumno realizase un sinxelo traballo para levar á súa casa, amosando ós seus pais o que xa era capaz de facer. No caso dos carpinteiros, consistiu nun tallo de madeira; os canteiros fabricaron unha esfera de pedra. Tratábase, asemade, de demostralles que os seus fillos non estaban a perde-lo tempo *nos cursos do INEM...*

A Escola Obradoiro como realidade virtual do futuro contorno laboral

A teima do equipo directivo durante o tempo que durou o proxecto, á parte de perseguir-la necesaria calidade na formación, foi tamén a de tratar de crear dentro da Escola Obradoiro unhas condicións ambientais similares no posi-

2.- Resultado do traballo en equipo.

ble á ámbito empresarial no que os alumnos-traballadores haberían de insertarse nun futuro inmediato, convencidos de que con ese criterio, o tránsito desde a Escola cara á empresa habería de ser máis doado no momento de producirse. Sen esquecer, ademais, a responsabilidade común que conleva a organización duns recursos públicos nos que todos achegamo-lo noso esforzo. Neste sentido, a necesaria disciplina, seriedade e rectitude non foi sempre entendida en estricto sensu, e algúns participantes quedaron no camiño por non axeitarse as súas expectativas ás pautas organizativas propostas.

O Servicio de Axuda a Domicilio. Planteamento teórico e realización práctica

Baixo esta denominación inscribiuse un programa formativo que tivo por obxecto a capacitación de xoves, na súa totalidade mulleres, para realizar tarefas domésticas e

sanitarias a persoas impedidas no ámbito do seu propio domicilio, considerando esta unha actividade susceptible de ser abordada con posibilidades de éxito na xeneración de emprego.

A proposta de novas alternativas de apoio, como a Axuda a Domicilio, fai cada vez máis evidente a precariedade e as contradicións da asistencia social nas residencias de ancianos. E non só desde o punto de vista económico, pois cada instalación orixina un gasto inxente en mantemento, recursos e persoal, senón ademais, con respecto á calidade de vida dos destinatarios, xa que o servizo de Axuda a Domicilio asiste de forma máis completa, efectiva e humana ás persoas obxecto da súa atención. Evítase así o desarraigo que provoca o traslado dun anciano a unha residencia, a alteración dos seus hábitos de vida co cambio de contorno e os conseguintes transtornos afectivos.

O programa de formación desenvolvido polas nosas alumnas

xirou arredor dos seguintes aspectos: orde e coidados do fogar –limpeza da casa, lavado e preparación da roupa, compra e preparación de alimentos, administración económica da casa, etc–, hixiene e coidados persoais, atencións específicas a persoas encamadas, inmobilizadas ou con dificultades motoras graves. Hixiene e coidados do menor, seguimento de vacinacións, hixiene dental, administración de medicamentos, coidados específicos dirixidos a nenos diminuídos, elaboración e administración de dietas específicas, etc. Acompañamento en xestións persoais como visitas ó medico, documentación xeral, papeleos varios, etc. Apoio á dinámica familiar estimulando contactos e recuperación de vínculos familiares, fomentando os contactos co exterior; apoio en situacións de crise, organización do tempo de lecer; apoio en actividades extraescolares, etc.

Planteouse cunha duración de 12 meses, dividida en dúas fases. A

primeira, correspondente ós primeiros seis meses de formación teórico-práctica; a segunda, de formación en alternancia con traballo, que correspondeu á derradeira dentro da Escola. Isto quere dicir que, durante a segunda fase, as alumnas tiveron que realizar as correspondentes prácticas de asistencia domiciliaria como base da aplicación in situ da súa formación específica. Neste sentido, planteouse a necesidade de elaborar un estudio prospectivo entre a poboación do termo municipal de Cambados, tratando de identificar ós usuarios susceptibles de recibirla axuda. Toda vez que as alumnas ían prestar un servizo social gratuíto, cómpria te-las máximas garantías de que os receptores do mesmo fosen os máis necesitados.

Para ese fin realizouse un traballo de campo de prospección de necesidades, coordinado desde a Dirección da Escola Obradoiro, a Titoría e o profesorado responsable, a fin de obter a información

En conxunto, adquiriron unha maior responsabilidade de cara ó traballo, logo de todo o proceso, e aumentaron o nivel de organización individual e grupal.

necesaria. E foi concebido como parte da formación teórico-práctica das alumnas durante a primeira fase. Con este criterio elaborouse un cuestionario, que máis tarde se cubriría en cada domicilio. Obedecía, ademais, a outros obxectivos: artella-la relación directa entre o alumnado e o colectivo receptor potencial, propiciando a primeira toma de contacto das alumnas co seu futuro campo de prácticas e posterior medio de traballo, e facilita-la creación dunha necesidade –e polo tanto dunha demanda de asistencia– de cara á constitución dunha empresa de servizos de economía social entre as participantes do Módulo.

Foi cumprimentado por 1.031 individuos dos que se seleccionaron 100 casos atendendo a unha

serie de variables de tipo económico, doméstico e sanitario. Mediante actividades en grupo que apoiaron o debate, a discusión dirixida e a aplicación dos criterios estudia-dos polas alumnas durante as xornadas de clase, elaborouse un listado final con 12 candidatos, onde se tivo en conta tamén a lóxica limitación das disponibilidades materiais e humanas do propio Módulo.

Como resultado pedagóxico da experiencia, subliñar, en primeiro lugar, a resposta positiva das alumnas para a realización do traballo de campo, a pesar da sobrecarga ó seu programa de contidos formativos. A través do mesmo, tiveron a oportunidade de aprender os aspectos metodolóxicos necesarios para a elaboración dun estudio en tódalas súas fases: manexo do Padrón

3.- Traballo en obra.

4.- Sesión práctica de Axuda a Domicilio.

municipal para a obtención de datos poboacionais, elaboración de mapas nos que delimita-los ámbitos xeográficos de actuación; confección dun cuestionario seleccionando as preguntas máis idóneas en función da información que se precisaba; redacción dunha carta-circular para enviar ós interesados; realización das visitas domiciliarias, análise dos resultados e por último, selección dos casos cos que logo traballar prestando o servizo.

Por outro lado, a necesidade de aplica-la enquisa nos domicilios dos interesados, serviu para establecer un primeiro contacto entre as Alumnas-auxiliares e os potenciais usuarios, rachando o primeiro xeo perante o achegamento persoal. Este contacto inicial resultou positivo, porque fixo agroma-la motivación necesaria entre as alumnas de cara ás prácticas da segunda fase, aumentando o seu nivel de atención e de interese, ó seren as súas executoras. Por último, observouse un maior índice de cohesión entre as integrantes a partir desta experiencia, sen que isto producise, durante o proceso, momentos de tensión, como é lóxico esperar entre membros integrantes de grupos de traballo que se interrelacionan de xeito moi estreito.

O resultado final en termos de inserción laboral saldouse coa creación dunha empresa de servizos de economía social, na que tomaron parte tres das alumnas do Módulo. Algunhas outras chegaron a atopar colocación, aínda que non

no ámbito no que se estiveron a formar. A pesar de ser un nicho de ocupación onde existe demanda real de traballo, para moitas das alumnas o período de prácticas supuxo un impacto negativo desde o punto de vista persoal, con consecuencias disuasorias en canto á identificación deste labor como unha posibilidade futura de traballo.

Os módulos de Construcción e Carpintería, protagonistas da obra de rehabilitación do futuro Museo Etnográfico

Ambas especialidades camiñaron de xeito paralelo durante os dous anos, tratando de dar cumprimento ás esixencias formativas e, ó mesmo tempo, realizando unha obra de consolidación e rehabilitación nun edificio noble, suxeito a un tratamento especial nunhas condicións de traballo particulares. Tamén aquí existiu unha primeira fase semestral de contidos teórico-prácticos e unha segunda, de 18 meses, de formación en alternancia con traballo.

O Módulo de Construcción encargouse das tarefas de desentullo e limpeza, consolidación das estruturas existentes, recuperación dos elementos de interese arquitectónico e ornamental do conxunto e introducción de novos elementos, estruturas e forxados, de acordo co proxecto de rehabilitación e as necesidades de uso do novo espacio. Tarefas delicadas que requiriron unha sensibilidade especial, un coidado extremo para salvagardalo existente e a aplicación de técnicas modernas segundo a normativa en vigor.

Pola súa banda, os alumnos e alumnas do Módulo de Carpintería foron os encargados de fabricar-la carpintería exterior e interior do novo espacio, a estrutura da cuberta, os solos e o mobiliario interior, utilizando materiais nobres acordes coa natureza do edificio e o posterior destino da instalación.

Debido ás especiais condicións nas que se debían desenvolver as tarefas de consolidación do edificio, para as que foi preciso aplicar secuencias temporais de execución

máis amplas no Módulo de Construcción, e tratando de que este condicionante non ralentizase o proceso formativo e de produción do Módulo de Carpintería, recorreuse a unha serie de estratexias capaces de manter constante o ritmo de traballo deste Módulo, impedir perdas de tempo, e evita-la inactividade e a desmotivación. Deste xeito, durante unha etapa do proceso na que os traballos de carpintería debían esperar a que rematasen certas tarefas de construción a fin de continuar unha senda paralela, propúxoselle a aqueles a constitución de 5 equipos de 3 alumnos, agrupados de forma voluntaria, para realizar cada un dous proxectos. Consistirían na fabricación de dúas pezas de mobiliario que cada equipo deseñaría na clase de Debuxo, que levarían a cabo nun prazo razoable de execución. Tratábase de mante-lo ritmo de actividade, o nivel de motivación e, no posible, a aprendizaxe de novos contidos non contemplados no Programa. Co produto final realizaríase unha mostra para exposición e venda dos traballos, e o recadado engrosaría a partida económica destinada á viaxe de fin de proxecto.

O resultado superou tódalas expectativas, producíndose desde o primeiro momento unha actividade febril no taller de Carpintería, onde os alumnos comezaron a propoñer e demandar máis e máis proxectos. E se a estratexia resultou moi beneficiosa en termos de competencia intergrupala, elevando a produción e os niveis de calidade, non o foi menos en termos de cooperación entre membros dun mesmo equipo e na incorporación ó proceso dos alumnos máis conflictivos e desmotivados.

De aquí agromaría a constitución informal dun equipo de traballo estable, integrado por tres alumnos e dúas alumnas, que comezaron a traballar fóra das

horas lectivas —co consentimento da Dirección e do Concello— fabricando mobles por encargo para un comercio de decoración. As gañancias dos seus traballos depositáronse nunha conta bancaria para, ó remate da Escola, seren utilizadas como capital inicial da potencial empresa que eles mesmos estiveran dispostos a formar. As tentadoras ofertas realizadas a varios destes alumnos por unha empresa de carpintería, e a perspectiva dun emprego seguro provocaron a disolución da iniciativa.

Resultados de inserción laboral

Como xa se ten constatado en experiencias anteriores, dous anos de formación en alternancia con traballo son imprescindibles para unha capacitación básica. Mesmo suficientes si se aproveita o tempo e se ten acceso a unha formación de calidade. Pero resulta un periodo de tempo insuficiente para que os participantes acaden a seguridade persoal mínima coa que poder lanzarse a unha aventura empresarial por iniciativa propia. Por iso, o verdadeiro éxito da formación nunha Escola Obradoiro non debe medirse tanto no número de empresas creadas, tarefa en si mesma complicada polos condicionantes materiais e humanos xa expostos, senón no grao de consciencia que os alumnos acaden respecto á transcendencia do proceso. Situar a un xove, que inicialmente parte da nada, nunha coordenada vital e profesional determinada para que desde aí inicie o seu propio camiño de xeito independente —falamos de madurez, responsabilidade, disciplina, persoal, organización do traballo, recondución de hábitos, asunción de valores— xa reviste en si mesmo un logro importante, que non sempre queda reflectido nas cifras dos informes oficiais.

No caso dos nosos alumnos, e a pesar de non ter cristalizado ningunha iniciativa empresarial en Construcción nin en Carpintería ó remate da Escola Obradoiro, do total de 30 alumnos, 22 deles conseguiron un contrato de traballo nas respectivas especialidades en empresas da comarca. Outros catro quedaban á espera de seren chamados por empresarios interesados na súa contratación. Un resultado frustrante en espectáculos de auto-emprego, pero fructífero en canto á inserción laboral. A isto debemos engadi-la evolución individual e o enriquecemento vital dos participantes durante o tempo que durou a experiencia a través do contacto co mundo do traballo, do enriquecemento que propiciou a propia relación entre os implicados e do achegamento a outras realidades, descoñecidas no momento de incorporarse ó proceso.

Todo isto foi posible, ademais, gracias á autonomía outorgada ós responsables da Escola Obradoiro polo propio Concello de Cambados, que de xeito xeneroso e sensible, deixou levar a cabo esta experiencia sen ningún tipo de inxerencias.

¹Na fase de formación en alternancia con traballo, os alumnos suscriben un contrato de traballo na modalidade de formación coa entidade promotora, neste caso o Concello de Cambados, polo que a tódolos efectos, pasan a rexirse polo estatuto dos Traballadores.